

VIKTOR STESKA:

MATEJ LANGUS.

ŽIVLJENJE IN DELOVANJE SLOVENSKEGA SLIKARJA.

Kamnigorici je vzdana v hiši šte. 40 spominska plošča, na kateri bereš: „Tukaj se je rodil Matevž Langus, slikar; rojen v Kamnigorici 9. septembra l. 1792, umrl 20. oktobra 1855.“

Domačim umetnikom so doslej pač redkoma vzdavali spominske plošče. Zakaj so jo Langusu? Vzroka dovolj. O tem naj pričajo naslednje vrstice.

Čudovita so pota božje previdnosti. Ubožnega dečka uzreš v Kamni gorici. Glad mu gleda z obraza. S sajastimi rokami kuje žeblje, njegov duh pa se izprehaja po lepših, jasnejših pokrajinah. Bo-li kdaj obistinil svoje vzore? Potreboval bi za to pač jeklene volje in nenavadne moči! Mislite mar, da je slabotni deček ni imel? Pogumno se odtrga od rojstne hiše, pohiti v šumni svet, dela, se uči, premaguje težave, z rosnimi očmi se pogostoma ozira v sinje višave, proseč pomoči v viharnem boju, dokler naposled sijajno ne zmaga in se ne naseli zopet na domači zemlji srečen in zadovoljen, da je dosegel svoj vzor kot umetnik.

I.

Langusov¹⁾ oče je bil ubožen žebjar v Kamnigorici. Njegov rod je izhajal iz Srednje vasi v Bohinju. Mati se je prej pisala Gaber. Uboštvo je dihalo v rodbini, ker oče je le s težavo preživljal svojo številno družino.

¹⁾ O Langusu je pisal največ Kukuljevič Sakcinski v „Slovníku umjetnikah jugoslovenskih.“ Zvezek III. 1859 str. 213—219. Dalje ga omenja Edv. vitez Strahl: „Di Kunstzustände Krains“ etc. 1884. st. 46—48., Gustav Dzinski: „Laibach und seine Umgebung“ etc. 1860. str. 19, 23, 25, 46 itd., — P. pl. Radics: „Umeteljnost in utemeljna obrtnost Slo-

Časi so bili tedaj kaj žalostni. Francozi so pod vodstvom duhovitega Napoleona prodirali v našo deželo. Vojni čas je brezdvomno neprijeten bogatinu, usoden pa siromaku. Ko je Matevž doživel deveto leto, mu položi bolezen očeta na posteljo. To so bile bridke ure za rodbino! Pa prišla je še hujša poizkušnja. Smrt ugrabi očeta. Vdova in pet nepreskrbljenih otrok je jokalo za pokojnikom. Matevž je imel še dva mlajša brata, Andreja in Janeza, in dve sestri, Heleno in Marijo. Kako naj se sedaj preživé? Pridno so pač morali sukati kladivo v kovačnici za žreblje. Matevžu je bilo usojeno, da vse življenje preživi v zakajeni kovaški delavnici. A božja previdnost je pokazala mladeniču drugo pot.

Ko je bil Langus v 18. letu, pride po opravkih v Radovljico. Tu je slikal tedaj slikar Schreibers iz Celovca v gradu grofa Thurna. Langus ga neprenehoma opazuje. Schreibers to vidi in vpraša mladeniča: „Kaj bi tudi ti rad slikal sobe?“ Langus hitro odgovori: „Prav rad.“ Takoj se loti barv in jih pomaga mojstru mešati.

Najbrže sta se Langus in Schreibers precej dogovorila, da pojde mladenič v Celovec v šolo k svojemu novemu mojstru. Brez ovir pa ta pot ni bila. Kaj poreče mati, ki ji je bil doslej močna podpora? Nikakor bi ga ne pustila v tujino in še celó v negotovo prihodnjost. Izkušnja pa je bila prevelika; Langus se ji je udal in odšel proti materini

vencev“ v Letopisu M. Sl. 1880 str. 52—54., — —i—: „Črtice iz zgodovine slikarstva zlasti slovenskega“ v „Dom in Svetu“ l. 1891 str. 179. — „Slovanstvo“ str. 197.

Rojstno letnico navaja prav edino le Radič l. c. 52. Kukuljevič l. c. str. 213 ga imenuje pomotoma Matija in zaznamuje rojstno letnico 1793; Strahl o. c.

volji v Celovec. Mati je bila žalostna, a nekaj jo je pa vendarle potolažilo.

Prav tedaj so dobili Francozi oblast na Kranjskem in v sosednjih pokrajinah vsled miru, sklenjenega v Schönbrunu 14. oktobra 1809. Začeli so urejevati ilirske pokrajine po svojih načrtih in osnovali so tudi ilirski polk. Langus je bil v vojaških letih. Francozom služiti se mu pač ni ljubilo; zato je temrajši ušel preko francoske meje v tedaj še avstrijski Celovec. Zato se je tudi mati spoprijaznila s tem njegovim korakom.

Langusa je že izza mladih dni zanimalo slikarstvo. Kot otrok je bistro opazoval razne podobe po cerkvah in jih izkušal doma po praznih stenah slikati. Svinčnika ni imel, peresa in papirja tudi ne, zato si je izvolil ta nenavadni način; barvo si je sam napravljal iz železne rude. Ta preprosti način umetniške vaje pa umevno ni ugajal staršem. Pogostoma je moral Matej s solzami poplačati svojo zabavo. A vkljub nevolji svojih staršev ni mogel premagovati svojih želja. Tudi napredoval je očividno. Njegove slike so bile res podobne izvirnikom. Vadil se je pa tudi z izdelovanjem glinastih kipcev, ki jih je prodajal domačinom. Starši so mu to veselje dovoljevali, samo da je naredil vsak dan določeno število žrebljev in klinov. Svobodno pa je dihal ob nedeljah in praznikih, ko ga nihče ni motil pri njegovem posebnem, priljubljenem delu.

Z več drugimi mladeniči odide torej Langus v Celovec. Tu vstopi v službo pri Schreibersu, pa pod težkimi pogoji. Šest let se mora pri njem učiti in opravljati tudi vsa potrebna domača opravila. Neutešljivo hrepenenje po slikarski izobrazbi premaga v Langusu vse ovire. Pogoje sprejme in vstopi kot vajenec v službo. Slikal je sobe in opravljal domača opravila. To se pač ni

str. 46 in po njem „Dom in svet“ 1891 str. 179 celo napačno 9. oktobra (!) 1795 (!). „Slovanstvo“ str. 197 ima tudi pogrešno letnico 1793. — Spominsko ploščo je Langusu vzdala gospa Trpinc. Odkrili so jo brez posebnih slovesnosti. Za največ podatkov iz Langusovega življenja moramo zahvaliti gdčno. Marijo Langus, slikarjevo nečakinjo v Ljubljani.

vjemalo z njegovimi vzori. Oj, kako nizko je moral sedati, ko mu je duh tako visoko letal! Prijetnih ur v tej hiši ni imel; zato se jih je še v poznih letih spominjal z žalostjo. V Celovcu se je naučil polagoma nemški govoriti. Ker pa ni znal ne brati ne pisati, naprosi mojstra, naj mu dovoli obiskovati nedeljsko šolo, a trdosrčni in pohlepni gospodar mu tega ni dovolil. Kljub temu pa se je vendarle naučil skrivaj pisati in čitati. Neka deklica mu je razkazovala črke. Ko se je naučil brati, si je pričel množiti svoje znanje. Najrajši je prebiral zgodovinske spise.

Tudi teh šest bridkih let je minilo. Kranjska je bila zopet avstrijska. Langus se odpravi takoj domov in se naseli v Ljubljani. Pridno je slikal sobe; shranil je vsak prisluženi novčič, da bi mogel čim preje uresničiti hrepenenje svojega srca, da bi mogel čim hitreje na Dunaj, na slikarsko akademijo. Ko si prihrani tisoč goldinarjev, jo krene na Dunaj. Tu poprosi sprejema na akademiji. Prekoračil pa je že zakonito starost, in zato ga profesor Karol Gsellhofer (1770—1858) ni hotel sprejeti. Pol leta je bival na Dunaju in se sam učil, dokler mu ni zasijala milejša sreča. Po priporočilu profesorja Schindlerja je prišel k upravitelju akademije, Frančišku Kavčiču (1762—1828) iz Gorice, ki se je podpisoval z italijanskim pravopisom Caucig. Ta ga vpraša, odkod da je. Ko izve, da je s Kranjskega, mu veselo obljubi pomoč.

Kavčičeva roditelja sta prodajala v Gorici sadje. Umni deček se je učil pri jezuitih. Ker pa je znal dobro pisati, ga pošlje grof Vid Kobencelj na Dunaj, kjer je bival njegov sin Filip Kobencelj. Ta mu izposluje pravico, da je smel snemati slike v belvederski galeriji. Tu se je učil štiri leta. Devetnajstletni umetnik dobi cesarsko podporo in odide v Bolonjo nadaljevat svoje učenje. Pozimi je risal po antikah, poleti je pa snemal slike po cerkvah. Po poldrugem letu odide dalje v Rim. Tu je najprej kopiral slike v galeriji Borghese, potem pa druge slike, zlasti Rafaelove. Te kopije se nahajajo še sedaj na dunajski akademiji.

Slikal je pa tudi po naravi raznovrstne pokrajine in prizore. Kot slaven risar in slikar se Kavčič povrne po sedmih letih na Dunaj. Tu je štiri leta pridno delal, potem pa odšel zopet v Italijo, in sicer najpoprej v Mantovo, potem pa v Benetke. Tu je ostal polšesto leto. L. 1797. se je zopet povrnil na Dunaj, kjer je bil l. 1790. imenovan za profesorja cesarske akademije umetnosti, l. 1808. kot profesor risarjev na cesarski tvornici za porcelan, l. 1820. pa za upravitelja učilnice slikarjev, kiparjev in bakrorezcev na cesarski akademiji. Leta 1828. je umrl vsled žalosti četrty dan po smrti svoje žene, s katero je živel 25 let v najlepši slogi. Kavčič je bil izvrsten risar, barve njegovih slik pa so preblede in premalo krepke.¹⁾

Kavčičevemu trudu se je kmalu posrečilo, da so Langusa vpisali na cesarski akademiji. Tu pa je mladeniča čakala nova prevara. Spoznal je namreč hitro, da učitelji tega zavoda niso pravi učitelji, in da se tu ne bo dosti naučil.

Kavčič, s katerim sta se pogostoma slovensko pogovarjala, ga je tolažil in mu svetoval, naj le pridno kopira antike in umetnine najboljših mojstrov, napredek ne bo izostal. Kavčič je govoril to po svoji lastni izkušnji.

Po Kavčičevem priporočilu dobi Langus dovoljenje, da sme po svoji volji obiskovati cesarsko galerijo slik. Tu se mu je izpolnila srčna želja, da je mogel po več ur bivati sredi med najlepšimi slikami, se vežbati v risanju in slikanju ter posnemati najlepše umetnine svetovnih slikarjev. Po priporočilu neke grofice iz Ljubljane se seznani tudi s knezom Metternichom. Zanj posname v Belvederu Correggiovo sliko: „Ilo z Jupitrom“. Nagrada je bila seveda borna, komaj za polovico tolika, kolikor je bil snimek vreden.

Na Dunaju se je seznanil Langus s pesnikom Fr. Prešernom. Prijatelja sta bila do smrti.²⁾

¹⁾ Glej Kukuljevič: „Slovník u. jugosl.“ stran 148 - 154.

²⁾ Jurčič-Stritar: Pesmi Fr. Prešerna. str. 46.

Nekako dve leti je preživel Langus na Dunaju. Delal je neumorno in se res mnogo naučil. Rad bi še dalje vztrajal pri priljubljenih vajah, a pošel mu je denar. Povrnil se je v Ljubljano in pričel slikati sobe, zakaj drugega primernejšega dela ni mogel dobiti. Takrat je delal v Ljubljani marljivi slikar goriški Jožef Tominec (1791—1866), ki si je v Ljubljani pridobill vsa slikarska naročila. Langus se s Tomincem kmalu seznanil in začne njegove slike snimati. Delo mu je šlo srečno izpod rok. Naročil je dobival čimdalje več, zlasti ker je ceneje delal kakor Tominec. Nekoč je imel hkrati 18 naročil. Ker je skromno živel, si je prihranil v dveh letih toliko, da je mogel iti s prihrankom proti jugu v solnčno Italijo, kamor je hrepenel ves čas svojega umetniškega življenja.

Še preden je odšel v Italijo, je vzel k sebi mlajšega brata in mu prepustil slikanje sob, sam se je dalje vadil v slikanju oljnatih podob.

Da si je Langus pridobil že tedaj v Ljubljani mnogo prijateljev, izpričuje članek, ki ga je o njem objavil dr. Baumgarten 10. septembra 1824 v 37. številki „Illyr. Blatt“a. Članek se glasi približno tako:

„Komur se je smehljala sreča že v zibelki in ga spremljevala po strmi poti umetnosti, ta se pač lahko raduje, če se ni izpodtaknil in če je dosegel pri srednjih zmožnostih vsaj neko višino, da ga mnogi občudujejo, drugi pa zavidajo. Langusu se je godilo drugače. Z osemnajstim letom je koval še žreblje. To delo seveda ni budilo čuta lepote. Kakor Ovidiju peti, so Langusu prepovedali, če je slikal na nezakajene stene. Jean Paul pravi: „Genij je enak reki, ki si sama napravi strugo.“ To velja tudi o Langusu. Ker se je želel izvežbati v slikarstvu, odide v Celovec k pleskarju, kjer je kmalu prekosil, svojega mojstra. Zadovoljen z uspehom se vrne v Ljubljano. Tu je pridno slikal sobe in si hranil denar za Dunaj. Tam je videl krasne slike, ki so ga še bolj razvnele. Prvi je bil vedno v dvorani in zadnji je šel vedno domov, ko so ga sluge podili, češ, vse ima svoj čas. Kdor je videl njegove

kopije v njegovem stanovanšču, se je moral čuditi, kako je mogel toliko doseči in dovršiti v poldrugem letu. Žal, da mu je bil odmerjen tako kratek čas pouka. Ko bi se bil bolj uglobil v risanje, bi izginile tudi one hibice, ki jih opazujemo na nekaterih njegovih slikah. Sedaj potuje v deželo umetnosti. Rim ga bo sprejel, obvaroval napak in ga nam povrnil popolnejšega.“

Skozi Trst pride Langus v Benetke, kamor navadno najprej hite umetniki iz severnih krajev, da si ogledajo znamenita dela Tizianove dobe. Kaka čustva so morala navdajati Langusa ob pogledu teh umetnin, si lahko mislimo. Pred Tizianovo „Assunto“ bi bil skoro obupal nad svojim poklicem, češ, kaj takega tako ne bom nikdar dosegel. Svojim znancem je večkrat dejal, da bi rad takoj umrl, ko bi mogel le eno tako sliko napraviti.

Žalosten in potrtn odide iz Benetk skozi Ankono v Rim, kjer se je namenil dalj časa ostati in se popolnoma posvetiti slikarstvu. Kmalu se seznanil z Josipom Antonom pl. Gegenbaurom,¹⁾ poznejšim dvornim slikarjem v Stuttgartu, ki je prav tako prišel v Rim dopolnjevati svoje študije, in je tam že nekaj časa bival. Temu potoži, kako ga boli, da je vzlic svojemu nemalemu naporu dosegel doslej še tako malo. Prijatelj ga pa potolaži, češ, naj bode vesel, da je toliko napredoval. Koliko ljudi se je trudilo vse življenje s slikarstvom, pa niso niti toliko dosegli, kakor on! Te besede so pomirile Langusa, češ, če prav ne dosežem Tiziana, nekaj bom pa vendarle.

S podvojeno pridnostjo začne Langus proučevati nesmrtna dela Rafaelova in jih snima, kolikor mu le čas dopušča. Avstrijski poslanik v Rimu grof Apponyi se za avstrijske

umetnike ni nič zmenil; zato se je Langus oklenil Francozov, ki so ga prijazno sprejeli. Razen Rafaela je kopiral tudi druge velike mojstre in antike, ki jih je v Rimu toliko zbranih. Poldrugo leto je bival v Rimu. Življenje v večnem mestu mu je zelo ugajalo. Še pozneje se je vedno z veseljem spominjal rimskih dogodkov in pripovedoval razne zanimivosti iz one dobe. Najgloblji vtisk so pa nanj napravili obredi velikega tedna. Iz dobe rimskega bivanja je tudi sledeči dogodek: Kardinal protektor slikarske akademije povabi akademike na svojo pristavo na izlet. V bližini so kovali žreblje, prav kakor na Langusovem domu. Ko Langus to vidi, brzo pripomni, da si tudi on upa žrebelj skovati. Mož beseda! mu reko tovariši. Langus prime kladivo in z nekoliko udarci naredi vzoren žrebelj. Vsi so se čudili; kardinal pa izpregovori kratko in jedrnato: „Ta ni bil prvi.“¹⁾

Iz Rima gredé se ustavi Langus za dalj časa v Neapolju, v Florenci, v Perudži, kjer je želel videti mlajša Rafaelova dela, in v Milanu. Iz Neapolja je napravil izlet na Vezuv. Še pred solničnim vzhodom se je odpravil na pot. Na Vezuvu je opazoval že čarobni solčni vzhod. Povračujoč se proti domu se naseli najprej v Trstu, kjer dobi takoj mnogo naročil. Mati pa, ki je potrebovala še vedno njegove pomoči, ga naprosi, naj se vrne v Ljubljano. To je storil l. 1829. Sedaj je bila končana trnjeva pot trudapolne šole, ki je zavzemala prav polovičo njegovega tedanjega življenja. Štel je tedaj že šestin-trideset let.

Odslej je zapustil svojo domovino, kolikor je znano, le enkrat za mesec dni, namreč l. 1842., potujoč v Monakovo. Tam se je sešel s svojim rimskim prijateljem Gegenbaurom, kar ga je srčno veselilo. Portret tega slikarja, ki ga je Langus napravil, se hrani v „Rudolfinumu“ v Ljubljani.

Iz Italije je prinesel Langus s seboj mnogo lepih kopij, ki jih je deloma prodal, deloma pa ohranil, da so mu krasile stanovanje.

¹⁾ Gegenbauer je bil rojen l. 1800. v Wangenu in je umrl v Rimu l. 1876. Bival je v mladosti dvakrat v Rimu, in sicer od l. 1823.—1826. in od l. 1829.—1835. Proslavil se je s svojimi freskami v vili „Rosenstein“, zlasti pa v novi prestolnici v Stuttgartu, kjer je po naročilu würtemberškega kralja okrasil več soban s prizori iz domače zgodovine. (Müller-Singer: „Allgem. Künstler-Lexicon.“ II, 23.)

¹⁾ Dom in Svet 1891, 179.

V Ljubljani ni našel takoj dela. Zado-
voljiti se je moral začetkoma s slikanjem
gledaliških kulis, dokler se ni seznanil z
duhovniki in preprostimi ljudmi s kmetov,
ki so jeli pri njem naročati zlasti cerkvene
slike. Delo se mu je vedno bolj gromadilo,
da ga je le težko zmagoval.

V Ljubljani je najprej stanoval blizu Kri-
žank ali na sedanjem Valvazorjevem trgu.
V sedanji Recherjevi hiši je pa prebival
uradnik Wiedenhofer. Ta je imel hčerko
Ano, ki je bila rojena v Rogatcu, vzgojena
pa v Gradcu in Ljubljani. Langus se je z
njo seznanil in jo popeljal l. 1830. pred oltar.

Langus ni imel lastnih otrok; zato je vzel
k sebi hčerki svojega brata Janeza: Marijo
in Henriko in je prav očetovsko skrbel zanj.
Njiju oče je namreč umrl l. 1838.

Langus se je preselil v reduto in je ondi
v drugem nadstropju stanoval do svoje smrti,
torej nad dvajset let.

A ne le spreten slikar je bil Langus,
marveč tudi dober risarski učitelj. Priznati
pa moramo, da ni imel nobenega pravega
učenca, pač pa več nadarjenih učenk. Ko-
govška in Mateja Tomca je le malo časa
učil. V „Alojzijevišče“ je zahajal poučevati
le nekaj ur.

Izmed učenk so najbolj znane: M. Josi-
pina Štrus, M. Margareta Venedig, M. Alojzija
Petrič, Amalija Oblak, pozneje soproga pes-
nika Fr. pl. Hermannsthal¹⁾, Terezija Lipič,
soproga zdravnika dr. Köstla v Gradcu, in
Hermina grofica Auersperg.

M. Josipina Štrus (1805—1888) iz Ljub-
ljane je bila od l. 1874. do 1880. prednica
uršulinskega samostana. Naslikala je lepo
sliko presvete Trojice za veliki oltar v uršu-
linski cerkvi, dalje sliko Jezusovega in Ma-
rijinega Srca, sv. Jožefa, sv. Ano, sv. Uršulo
itd. Slikala je tudi v refektoriju, na hodnikih
in na vrtu freske. Langus je z višjim dovo-
ljenjem učil v samostanu samem; zato je
bila tedanja samostanska risarska in slikarska
šola kakor neka akademija.

¹⁾ Njena hči Teodora pl. Hermannsthal je uči-
teljica risarske šole v Bukareštu.

Langus je zgodaj vstajal. Ob petih ga
ni bilo več na ležišču. Tudi domače, zlasti
nečakinji, je navajal, da sta zgodaj vstajali.
„Le brž iz posteljice!“ jima je klical. Vsako
jutro je šel potem na izprehod na Rožnik.
Okrepčan in poživljen v svežem zraku, se
je povrnil domov, kjer je delal ves dan do
večera. Zvečer ni šel skoro nikdar iz hiše;
rajši se je nekoliko oddahnil igrajoč in po-
govarjajoč se z domačimi. Pogostoma mu
je morala nečakinja Marija prebirati „Allge-
meine Augsburger Zeitung“ in „Payn's Uni-
versum“. Ta dva lista sta prinašala največ
novic iz umetniških krogov. Med delom je
ljubil tihoto in mir. Sam pa je vendar sli-
kajoč potihoma prepeval. Sploh je zelo ljubil
godbo in petje, čeprav sam ni bil veččak
v glasbi.

Nedeljo je šel k sv. maši k sv. Jakobu
ali k frančiškanom, potem pa k pridigi v
stolnico, kjer se je sešel z domačimi. Po
pridigi so šli vsi skupaj k vikarju, poznejšemu
kanoniku in proštu J. Zupanu, s katerim sta
bila posebno prijatelja. Zupan je tudi po-
učeval nečakinji v krščanskem nauku.

Langus je bil dober kristijan, ki je svoje
verske dolžnosti zvesto izpolnjeval.

Večkrat je hotel kupiti lastno hišo. Žena
mu je pa vedno odsvetovala, češ, da je pre-
mehak za gospodarja.

Že za svojih živih dni je doživel Langus
dokaj priznanja. Slavili ga niso le z bese-
dami, ampak tudi s spisi in pesmicami. Ivan
Kukuljevič-Sakcinski ga je obiskal l. 1851.,
ko je slikal pri frančiškanih sliko „Sv. Karol
Boromejski obhaja sv. Alojzija“. Isti je izdal
l. 1852. kratek Langusov življenjepis v Za-
grebu. — „Carniola“ večkrat omenja Langu-
sova dela. L. 1839. (str. 156.) navaja, da je
Langus dovršil tri oltarne slike razne veli-
kosti za misijonarja Frančiška Pirca v Se-
verni Ameriki. Te tri slike so: „Kristus iz-
roča ključe nebeškega kraljestva sv. Petru“,
„Frančišek Ksaverij pridiguje divjakom“,
„Kristusov krst“. Zlasti zadnjo sliko hvali
kot mojstrsko in dostavlja, da so te slike
za pet dni na ogled razpostavljene (do
17. septembra 1839) v Langusovem stano-

vanju v reduti. V istem letniku govori o Langusu zopet na strani 180.: „Pred vsem opozarjamo na našega vrlega g. Langusa, čigar zbirka slik hrani prav srečne kopije, slikane v najfinejšem slogu in zadovoljuje tudi najstrožjega ocenjevalca. Slike se odlikujejo po vseskozi pravem umetniškem okusu, živem koloritu in po skrbni izvršbi, ki sega do najmanjših različic.“ L. 1840. omenja isti list (str. 372.), da je naslikal Langus neko ribo „menek“ z oljnatimi barvami, ker se riba ne dá dolgo ohraniti v nji lastnih barvah. Na strani 416. pa naznanja njegova dela v Kamni gorici, pri sv. Jakobu, v Škofji Loki in v Št. Vidu pri Ljubljani.

Tudi „Novice“ so se večkrat spomnile Langusa. L. 1848., str. 218. piše M. Stojan iz Braslovč: „Dve sliki na platno kažeta veliko ljubezen Odrešenika in njegove deviške Matere do človeških otrok, mili podobi, vsak vlak (= poteza) po natori.“ Dopisnik iz Braslovč opisuje l. 1852, str. 179., sliko za oltar M. B. sedem žalosti: „Gospod Langus v Ljubljani nam je podobo izrazil, katere smo srčno veselili. V Marijinem obrazu se vidi tista velika bridkost, zraven pa popolna vdanost v Božjo voljo, kakor si jo nad kraljico mučencev mislimo. Mrtvo telo Zveličarjevo, njega lega, bridkost sv. Janeza in svete Magdalene, vse je pred teboj, kakor si dogodbo v resnici misliš.“

Celo pesmice so skladali Langusu na čast.

Omenili smo že prej, da se je Langus na Dunaju seznanil s pesnikom Prešernom. V Ljubljani sta se večkrat sešla. Prešeren je obiskaval Langusa zlasti tedaj, ko je leta slikal portret Primčeve Julije. Radi tega je zložil Prešeren sonet, čigar prve črke vsakemu verzu od zgoraj doli se beró: Matevžu Langusu. Sonet se glasi:

Marsiktéri rómar grè v Rim, v Kompostèlje,
Al tjà, kjer svét Antón Jezusa varje,
Trsát obišče al sveté Lušárje
Enkrat v življènju, al Marijno Cèlje.
V podobah gledat' hrepeni veselje
Življenja rajskiga. Sled sence zarje
Unstranske glórje, vtisnjeni v oltarje
Ljubézni vèrne ohladí mu želje.

Ah ták podóbo glédát' me device
Nebeške nje lepóte senco, sánje
Goljufne, v ktéríh kómej sléd resnice,

Ukáz želj vléče v tvoje domovanje;
Srce obupa manj more pušice,
Ur krajši tek, tam milši pèrs zdihvanje.

„Ta sonet izraža sicer veličastno misel, a po svoji dikciji je neokreten in umeti ga je najtežje med vsemi soneti Prešernovimi“, sodi Fr. Levec.¹⁾

Prešeren torej poje, da se mu godi enako romarju, ki ga ukaz želj vleče v Rim itd., njega pa v Langusovo domovanje, kjer vidi vsaj „sled sence zarje Julijine lepote“. Kot Langusova pohvala te besede res ne zvene; mogoče pa je, da je Prešeren Juliji v prid nekoliko pretiraval. Da je pa Langus res slikal Julijo, priča njegova nečakinja, ki je večkrat čula iz Langusovih ust izrek: „Jaz sem Juliko malal.“

Ker že govorimo o Prešernu in Langusu, dostavimo še tu neki dogodek iz življenja teh slavnih mož. Andrej Jeglič, deželni računar v Gorici, hrani lepo sliko na pločevini nekako 1 m dolgo in široko.²⁾ Slika predočuje Jezusa sedečega na prestolu, pred njim pa stojita dva mlada dečka petih in šestih let v obleki, pred kakimi štiridesetimi leti na Kranjskem navadni. Na strani se vidi cerkev v Lescah pri Radovljici in v ozadju Triglav. Prešeren je napravil nekaj vrstic v pojasnilo sliki. Glasé se:

Jasni so in srečni bli
Nij' življenja kratki dni
Glas zaslišita: „Prid'te k meni
Majhni vi, nezadolženi!“

Duše nijne sta vesele
Repetničice razpele. —
Oča, matere očesa
Mokre gledajo v nebesa.

Langusov prijatelj, poznejši stolni prošt Josip Zupan, je pripovedoval o tej sliki sledeče: „Ko sem bil ok. l. 1840. stolni kapelan pri sv. Nikolaju, obiščem nekega dne svojega prijatelja Langusa. Kmalu za menoj pride tudi Prešeren. Langus mu pove, da potrebuje

¹⁾ „Zvon“, 1882 568, seq.

²⁾ Piše dr. F. Kos l. 1882 v „Zvonu“.

grobnege napisa dvema dečkoma bratoma (Janezu in Ignaciju), ki sta oba drug za drugim umrla. „Kakšnega pa hočeš, ajdovskega ali krščanskega?“ Langus se nasmehne in reče: „Ti si in ostaneš porednež.“ Prešeren odide v drugo sobo in čez par minut prinese zgoraj navedeni grobni napis.¹⁾

Langus se je Prešerna spomnil tudi ob njegovi zadnji bolezni. Ker je vedel, da je Prešeren v veliki stiski, nabere med prijatelji nad 50 gld. in mu jih prinese. Prešeren se je branil sprejeti ta dar, češ „le vrni vsakemu, kar je dal“, naposled je pa vendarle sprejel.

Pesmico Langusu v spomin je zapel tudi njegov rojak dr. Lovro Toman:

Vreden si doma postavil mu dike,
V barvah razlival ti večni uzor,
Dihal iz duše prekrasne si slike,
Slavnega tvoj se slavi umotvor²⁾.

V „Novicah“ se je oglasil tudi neimenuvan pesnik in posvetil Langusu 2. aprila 1853 pesem, ki je po obliki precej nedostatna. Za zgled bodi 4. in 7. kitica:

V mladosti se je trudil,
Se v Rimu dost učil,
Ondi duh umetni budil,
Ga budil in bistril,
Da v domovja, v lastno slavo
Kaže vedno pot mu pravo.

Cerkev tam stoji visoka
Kloštra frančiškanskega.
Vidi se na zidu roka
Malarja izvrstnega:
Dokler cerkev ta bo stala,
Njega slavnost bo spričevala.

Celó nemško pesem mu je posvetila neka gospa Prettner v „Laib. Zeitung.“

Langus je imel vedno dovolj naročil. Najprej je slikal z oljnato barvo, pozneje tudi freske. Uprav te so mu prikrajšale življenje. Ko je slikal svod frančiškanske cerkve in moral vedno kvišku gledati, mu je to napravljalo mnogo težav. V mlajših letih bi lažje zmogel tolik napor, a tedaj je bil že

v šestdesetih letih. In res, komaj je delo dovršil, je moral odložiti čopič in oditi v Rogatec. Tam mu pa ni ugajalo; zato se napoti v Mozirje, kjer mu je zelo prijala okolica. Skoro vsak dan se je šel izprehajati do Nazareta. Dva tedna ali tri je bival tu, potem se je pa vrnil v Ljubljano. Tedaj mu je umrla (6. okt.) najljubša sestra Helena. Bridko je žaloval za njo. V Ljubljani se mu je bolezen shujšala; moral je leči. Čez štiri najst dni je dokončal tek svojega življenja 20. oktobra 1855.¹⁾

S svojo vztrajnostjo in varčnostjo si je pridobil Langus lepo imovino, kar dokazuje, da tudi pri nas umetniki izhajajo, če pridno delajo in skromno živijo.

Langus se je sam večkrat portretiral. Portret iz one dobe, ko se je oženil, hrani „Rudolfinum“, drugega hrani njegov sorodnik g. Lovro Kapus v Kamni gorici. Na sliki sv. Treh kraljev v ljubljanski stolnici gleda z desne strani na pozorišče obrit obraz. To je Langus. Tudi na Šmarni gori se je naslikal. Sliko njegove žene hrani Langusova nečakinja, gospodična Marija Langus v Ljubljani. Ista ima tudi malo sličico, kjer se je Langus posnel, slikajoč portret svoje žene; poleg tega je naslikal ženo in njenega brata vojaka. Daguerreotypijska fotografija nam pa kaže Langusa, njegovo ženo in obe nečakinji.

Srčno je želel Langus, da bi se njegova nečakinja Henrika (roj. 15. julija 1836) temeljito izvežbala v slikarstvu, za kar je imela lepe zmožnosti. Po njegovi smrti odide soproga z njo na Dunaj, kjer se je učila slikarstva pri profesorju pl. Blaasu.

A dunajska slikarska akademija tedaj ni bila na glasu, zato se preselita v Draždane. Tu pa podnebje ni ugajalo gospe Langusovi. Jela je pešati in umrla 26. septembra 1856 v tujini. V oporoki je volila po želji svojega moža svojo imovino²⁾ okoli 18.000 goldinarjev, ki se je pa po nakupu obveznic pomnožila na 22.680 gld., za Langu-

¹⁾ „Zvon“ 1882. str. 567 sq. — Dr. Fran Kos in Fr. Levec: „Langus in Prešeren.“

²⁾ Glej Radics l. c. str. 53.

¹⁾ V mrliški matici pri sv. Jakobu v Ljubljani. je zaznamovana Langusova bolezen: „Darmtyphus“.

²⁾ „Zgodovinski zbornik“ 696.

sovo ustanovo. Obresti vživajo sorodniki, oziroma po smrti teh, mladeniči najprej iz obojnega sorodstva, potem kamnogoriški sploh, ki se posveté vedi ali umetnosti.¹⁾ Sedaj so tri Langusove dijaške ustanove po 210 gld.

¹⁾ Glej „Novice“ 1856, 418, kjer to sporoča izvršitelj oporoke F. Terpinc.

Langusa so pokopali pri sv. Krištofu nekako sredi pokopališča ob desnem obzidju v rodbinsko grobnico.

Nečakinja, Henrika Langus, se je pozneje dalje urila v slikarstvu. Njenih slik se več nahaja po naši domovini. V Benetkah se je pa v zimski dobi prehladila in umrla 19. julija l. 1876. (Konec.)

JOŽ. BEKŠ:

ROMANČICA.

— Sijaj mi, solnčece zlato,
da zadiši mi travica!
Vsa že pošla je otavica,
krme več nima konjiček moj,
kaj naj prežvekuje kravica? —
Sijaj mi, sijaj, solnčece!

— — Saj bi sijalo, a sinko tvoj,
ki po cesarskem Dunaju hodi
in zapravljivost pod pazduho vodi,
čudno je pesem o meni zapel:
Solnčece zlato, snel bi z neba te
in prekoval bi v same te zlate;

Dunaja pol bi se v vincu kopalo —
da bi le mogel te, solnčece zalo!

JOŽ. BEKŠ:

SOLNCE, STOJ!

Mar že drhté in šepečejo
moji prostrani lesovi —
mar vranci bojaželjni
že bíjejo in razgečejo?

O, v meni je volja, dajte mi meč
pa dajte mi vranca čilega,
in z vami zdirjam, ves koprneč
za svobodo brata milega.

Pómlad nebeška odpira oči,
solnce nad tužnim Balkanom gori,
bratje, prišel zaželjeni je čas —
proč s tožbami in meč ob pas!

In ko prijezdimo pod Balkan —
kakor Jozue: solnce stoj,
daj nam zlati, svoj veliki dan! —

VIKTOR STESKA:

MATEJ LANGUS.

ŽIVLJENJE IN DELOVANJE SLOVENSKEGA SLIKARJA.

(KONEC.)

II.

cenjevalci Langusovih slik si silno nasprotujejo. Skoro dva ne sodita enako. Nekateri ga visoko stavijo, drugi mu odrekajo vso izvirnost in moč. Nekateri više cenijo njegove freske, drugim so ljubše njegove oljnate slike. Edvard vitez Strahl ga ocenjuje tako-le: „Njegove vaje in njegovi osnutki kažejo, da je bil silno priden, pa tudi, da ni redno napredoval. Langus ni bil stvarilen talent, a srečno je posnemal do podrobnih potez slike starih mojstrov. O ceni njegovih slik se sodbe ne vjemajo. Pravo utegne biti v sredi. Njegove slike so dobro risane, pa nimajo poleta; barve so prijetne, pa brez moči. Slike so zlizane in razodevajo malenkosten in plašljiv značaj. Vse pričajo o marljivosti in o natančni izvršbi, a ne ogrevajo. Iz njegovih madon prosejajo skoro povsod poteze njegove žene, kar bi jim sicer nič ne škodovalo, ko bi jim slikar vdihnil vsaj nekoliko duha. Najboljše so njegove freske, ki res vzbujajo pozornost, najbrže, ker so ga velike ploskve silile, da je slikal krepkeje in svobodneje in ker zahtevata perspektiva in okrajšava močnejše sence¹⁾.

Iv. Kukuljević²⁾ sodi v mnogem oziru nasprotno: „Langusove freske, čeprav so izvrstne, se vendar ne morejo primerjati njegovim oljnatim slikam. V vseh slikah (v frančiškanski cerkvi) se vidi mnogo ugodne razlike in izpreminjave, živahnost v barvah, krepost v izrazu in popolno somerje posameznih figur, bližnjih in daljnih.“

¹⁾ Strahl. o. c. str. 46.

²⁾ „Slovník umětníků Jugoslávských“ str. 216.

Zdi se mi, da je Strahlova sodba pravičnejša, le drugi del o freskah bi se dal nekoliko omejiti.

Langusova mehka narava odseva tudi iz njegovih slik. Uprav vsled svoje nežne, krotke, rekli bi ženske narave, si je vzgojil nadarjenih učenk, pa nobenega pravega učenca. Ta nežnost se kaže v risbi, v barvah in v sestavah.

Drugi vzrok, da Langusove slike v kljub svoji izlikanosti vselej ne ugajajo, moramo iskati v njegovi šoli. Vsi učitelji tedanje dōbe so mu vedno trobili, naj se vadi po antikah in starih izkušenih mojstrih. Langus jih je pokorno poslušal in risal in slikal po dovršenih vzorih. Res se je pri tej vaji mnogo naučil, a vprašati bi se moral vendarle, odkod so pa stari mojstri zajemali svojo umetnost? Kje so se ti učili, ko niso imeli pred seboj mojstrskih slik? Učili so se po naravi, ki je izvestno prva učiteljica vsakemu slikarju. Hkrati pa mora vsak umetnik pre-mišljevali, da v svojem duhu obdela to, kar si je nabral z ukom in opazovanjem. Führich je to misel tako istinito izrazil z besedami: „Der Künstler muß ein Mann der Betrachtung und der Begeisterung sein.“

Uprav teh vaj pa je primanjkovalo mlademu Langusu. V poznejših letih je res tudi po naravi napravljaj svoje osnutke, a večinoma le glede na obraze; gube pri oblekah so ostale trde prej ko slej. Zato so obrazi nekaterih slik jako živi, istiniti in izraziti, obleka pa ni skoro nikdar naravna.

Obraze nekaterih svetnic, n. pr. sv. Teresije, sv. Marjete Kortonske itd. je posnel po tedaj živečih uršulinkah: sestri Alojziji, Serafini, Ivani in drugih. Priznati moramo, da bi težko kje dobil primernejših potez za svetniški izraz. Pri sv. Križu pri Litiji mu je

bila za vzorec hči oskrbnika Pehanija, ko je slikal madono.

Langus je večinoma dobro risal, le nekatere poteze je prevečkrat ponavljal, zlasti pri angelskih skupinah in pri obrazih. Barve so večinoma lepe, izvršba natančna, plastike je premalo. Kompozicije bi bile še dosti dobre, ko bi bil slikar le prostor bolje izpolnil. Megleno rjavkasto ozadje ni nekaterim slikam prav nič v korist.

Doslej so se njegove slike dobro ohranile, kar dokazuje, da je delo solidno.

S pridnim delom si je Langus na Dunaju in v Rimu nabral mnogo lepih posnetkov. V Ljubljani je pričel samostojno delati.

Slikal je akvarelne in oljnate slike, pa tudi freske. Ozrmo se najprej na njegove freske! Že do leta 1840. je slikal na mokri omet v župni cerkvi v Škofji Loki ozadje velikemu oltarju. Istotako je slikal v Št. Vidu nad Ljubljano, kamor ga je povabil župnik Blaž Potočnik, ki je tedaj prenovil vso cerkev. Langus je poslikal zadnjo steno v svetišču okoli oltarja v obliki arhitekturnega okvirja. Na vznožju tega okvira sta stala sv. Štefan in sv. Lovrenc, na drugi strani vzporedno sv. Rok in sv. Boštijan; nekoliko višje vera, upanje in ljubezen, na vrhu pa štiri angeli¹⁾. Te slike so seveda izginile s staro cerkvijo.

Langusovo ime je zaslulo zlasti l. 1843., ko je dobil nalog, naj poslika novo kupolo ljubljanske stolnice. Stolnica namreč prvotno ni imela sedanje kupole. Andrej Pozzo je sicer napravil načrt za kupolo, a primanjkovalo je gmotnih sredstev za gradnjo kupole. Mesto prave kupole so torej zgradili neko navidezno kupolo, ali bolje rečeno: lesen strop, pritrjen z železnimi drogovi na ostrešje. Zidarski mojster Matej Medved iz Cerkljan je napravil nov načrt za kupolo. Č. kr. dež. stavbni ravnatelj Fr. Patscheider ga je potrdil, in vlada je zidanje dovolila l. 1840. C. kr. stavbni pristav Benedikt Müller je nadziral delo. Z gradnjo so pričeli dne

19. aprila 1841 in dovršili zidarsko delo v osmih tednih.

Langus je posnel Quaglieve slike v navidezni kupoli in po njih zasnoval svoj črtež. (Glej fotogr. snimek „Dom in Svet“ 1904, str. 393.). Pri izvršbi se ni strogo ravnal po osnutku. V trikotnih poljih pod kupolo je pričel slikati štiri evangeliste 9. junija 1843. To delo je dovršil 8. avgusta. Teden pozneje, 16. avgusta, je pričel slikati v laterni sv. Duha, obkoljenega z angelskimi glavami, potem se je lotil glavne skupine v kupoli sami. Do 28. oktobra je dovršil skupino uprizarjajočo presv. Trojico, ki krona Marijo, sv. Nikolaja in alegorijski sliki „Carniolio“ in „Emono“.

Leta 1844. je nadaljeval započeto delo. Pričel je 29. aprila in slikal sv. Jožefa, Janeza Krstnika, Karola Bor., Antona Pad., sv. Martina, sv. Mohorja in Fortunata, svetega Jurija, sv. Pelagija, sv. Ahacija, sv. Varijo in sv. Vitala, sv. Nežo in sv. Terezijo z mnogimi angelci. Te slike je dovršil 19. julija. Treba je pa bilo še pozlatiti kapitole, kanelirati stebre, okrasiti stene ob oknih. 26. avgusta je bilo tudi to delo do malega izvršeno. Zato so oder odmaknili in odkrili kupolo v navzočnosti cesarja in cesarice. Pozneje so še nekatere dele pozlatili in 18. septembra docela dokončali delo.

Kako so slike ugajale, naj pove sodobni ocenjevalec: „Slike so presenetljivo živahne, krepke in tople; žive barve so izvrstne, snov je naravno obdelana. Prej mrtev zid diha sveže življenje.“¹⁾

Ob oknu nasproti sv. Nikolaju izpričuje napis, kdaj je Langus to delo dokončal:

*Sedem Episc. Antonio Aloysio Tenente
Curis Caroli Zorn Carn. Parochi Pinx.
Matthaeus Langus Carniolus
Steinbüchel
MDCCCXLIV.*

Vodiški župnik, Jernej Arko, pozneje novomeški prošt, je poveril poslikanje cerkve

¹⁾ „Illyr. Blatt“ 1844, šte. 40. Obširneje je te slike ocenil Leop. Kordes in v listu „Carniolia“ 1844, 341 sq., kjer je tudi opomnil, kaj je Langus sam sestavil in kaj posnel po Quagliu.

¹⁾ Carniolia. 1840, str. 254.

na Šmarni gori M. Langusu. Že l. 1842. je pričel slikati zid ob velikem oltarju in malo kupolo nad prezbiterijem. L. 1846/7. pa je nadaljeval slikanje v veliki kupoli. Volčič¹⁾ sodi te slike tako-le: „Veličastno se Marija vzdiguje iz svojega groba proti nebu. Pri grobu sta Marta in Magdalena. Ob strani gledajo apostoli strmeč njen slovesni in prečudni vnebohod. Zgoraj vabi presv. Trojica Marijo v večno prebivališče. Mariji nasproti je Eva, pod njo pa drevo spoznanja, ki ga opleta zapeljiva kača. Evi nasproti je veliki duhovnik Melkizedek, ki Bogu daruje kruh in vino, potem Sara in Abraham z nožem v roki pri sinu Izaku, dalje Mojzes z deseterimi božjimi zapovedimi, njegov brat, veliki duhovnik Aron s kadilnico, Jozve in kralj David s harpo. Evi na levi je Noe z rešilno barko, Jakob na potu, egiptovski Jožef, višji duhovnik Heli, Ana, Samuelova mati, Caharija, Elizabeta in Janez Krstnik. Zadaj za orgljami so lične podobe mnogih romarjev v kranjski noši in s kranjskimi obrazi. — Pravijo, da so te slike lepše nego Langusove v stolnici, ker je bil tu prostejši. Kupola ima 80 štirjaških sežnjev in podobe se vrste ovijaje se v treh prelepah krogih tako, da je ena vrsta ožja od druge.“

Podobno jih ocenjuje²⁾ Kukuljevič: „Najznamenitejše njegove slike na mokri omet se vidijo na Šmarni gori pri Ljubljani. Tu je Langus krasno predstavil Marijino vnebovzetje s presveto Trojico, s sv. cerkvenimi učenci in z množico drugih svetnikov in angelov.“ Na tej freski vidiš portrete vodiškega župnika Arkota, Jamnika in Langusa samega.

Mesec dni je slikal Langus tudi v kapelici uršulinskega samostana v Škofji Loki.

Največ truda so stale Langusa njegove zadnje freske v frančiškanski cerkvi. Tu je napolnil več stotin m² veliko ploskev s slikami na mokri omet; okrasil je namreč v tej cerkvi ves strop v svetišču in v ladji in še v šesterih kapelicah.

¹⁾ Življenje prebl. Device Marije itd. 10. snopič, str. 273.

²⁾ L. c. str. 216.

Strop v svetišču predočuje Marijino vnebovzetje, v ladji pa Marijino kronanje. Skupine, zlasti v ladji, so veličastne. Med okni v ladji so še štiri skrivnosti iz Marijinega življenja: brezmadežno spočetje, rojstvo, zaroka in obiskovanje tete Elizabete. Pod okni pa so angelci z lilijo, krono, vencem itd.

V kapelicah se je Langus oziral večinoma na svetnika, ki mu je posvečena dotična kapelica. V vsaki kapelici so po tri slike, in sicer ena na stropu in po ena na vsaki strani oltarja. Če vstopiš v frančiškansko cerkev, vidiš v prvi kapelici na listni strani na stropu sliko sv. Valentina v nebeški slavi, na stenah pa sv. Karola Bor. obhajajočega sv. Alojzija, in sv. Valentina ozdravljajočega otroka.

V drugi kapelici so slike: Sveta Lucija, Apolonija in Agata v nebeški slavi, Marija Pomočnica in spodaj Ljubljana z molivci, sv. Lucija moli ob grobu sv. Agate.

V tretji kapeli je naslikal Langus samo na stropu svetega Frančiška v nebeški slavi. Stenski sliki sta Wolfovi.

Na evangelijski strani ob svetišču v prvi kapeli so te skupine: Bog oče z angelci; Angel se prikaže sv. Jožefu v spanju; Simeon v templu.

V drugi kapeli: Sv. Janez Krstnik kaže na Jezusa; Izpremenjenje na gori in Smrt sv. Jožefa.

V tretji kapeli: Sv. Nikolaj Tolentinski v nebeški slavi; Marija gre kot dete v tempel; Duše v vicah.

Te skupine niso povsem Langusovo izvorno delo, ampak Langus se je naslanjal na znane slike, na Rafaelovo „Izpremenjenje“, na Mencingerjevo „Smrt sv. Jožefa“. „Prvo obhajilo sv. Alojzija“ je posneto po sliki De Cairo iz XVII. veka.

Langus je ob orglah zapisal:

«G: Fajmoshter in Kljuz | harji so ne-
utrudno | Jkerbeli, in miloferzhni | Dobrot-
niki so | pomagali, de fim v Letu | 1845.
dve franske Kapele od leta 1848 | do leta
1855. pa zelo Zerkev | Smalal | Matthäus
Langus«¹⁾

¹⁾ „Izvestja muz. društva“ 1896. 242.

Tudi te Langusove freske niso imele sreče. Prav občutno je zlasti strop poškodoval potres l. 1895. Mnogo strokovnjakov je poudarjalo, da jih bo treba pri popravi cerkve nadomestiti z drugimi, in sicer v drugačnem konceptu in v drugi obliki. Prevladalo pa je mnenje, naj se ohrani ta izborna koncipirani in z malimi izjemami dovršeni umotvor. Popravo je dovršil z nekaterimi izpremembami slikar Kastner ¹⁾, le v svetišču je Kastnerjevo delo nadaljeval slikar Jos. Kleinert.

Kukuljević je obiskal Langusa l. 1851., ko je slikal frančiškansko cerkev. Svojo sodbo izraža tako-le: „V vseh teh slikah se vidi mnogo ugodnih razlik in izprememb, živahnost v barvah, krepost v izrazih in popolna sorazmernost podob od blizu in daleč. V prizoru iz življenja sv. Alojzija, kjer ga predstavlja, kako ga starši pripeljejo k prve mu sv. obhajilu, ostane mi vedno nepozabljivo lice onega angela, ki nosi sv. Alojziju lilijo, cvet nedolžnosti. Ona nežnost in ljubkost, ki gleda iz tega obraza, se ne dá lahko popisati, čeprav so vsi drugi predmeti v tem prizoru prav lepo izraženi“ itd. ²⁾

Iz doslej navedenih fresk je jasno, da je Langus nekako od l. 1840. do svoje smrti vsako poletno dobo slikal freske. Za oljnate slike in za osnutke mu je pa ostajala zimsko doba.

Kje pa se je Langus naučil slikati na mokri omet? Na Dunaju gotovo ne. Tam so fresk ob njegovem času skoro popolnoma pozabili. Najbrže se Langus ni nikjer učil pravilno slikati fresk. V Rimu se je učil bolj risati in rabiti oljnate barve; kopiral je s pridom velike mojstre, zlasti Rafaela, za freske pa najbrže ni imel niti časa niti prilike. Doma v njegovi dobi tudi ni bilo nobenega znamenitega freskista. Frančišek Jelovšek in Herrlein sta že izdavnata umrla, Potočnik se je postaral (1752—1835), drugih domačih slikarjev na tem polju pa nismo imeli. Langusa je najbrže prilika in potreba

nagnila, da je krenil na novo pot. Izučiti se je moral sam v tej zanj novi tehniki. Prav radi tega ne smemo njegovih fresk ocenjevati tako strogo, kakor pri drugih mojstrih. Brezdvomno je, da tiči v njegovih freskah ta napaka, da je slikal freske kakor oljnate slike in ni delal dovolj razlike v obeh tako različnih tehnikah. Njegove freske so radi tega nekako temne in težke. V njih ne prevladuje tisto jasno ozadje, kakor pri starih mojstrih; ni tistih toplih in prosojnih barv, da se ti zdi, kakor bi bile stene nadahnjene s podobami, marveč njegove freske tlačijo strop in se neprijetno odlikujejo od drugih delov ali recimo od drugih slik, kakor na primer v stolnici. Kako vse drugače je razumel freske nadihniti na steno stari Julij Quaglio! Ali ni volil Quaglio lahkih in toplih barv, rumenkaste, rdečkaste, rjavkaste in zelenkaste, da bi ne težile sten? In kako se je ravnal Langus po svojem vzorniku? Jemal je temne barve, ozadje zastrl s težkimi oblaki, obleko zalil s polnimi toni. Kaj čuda, če pogrešaš po sicer jasnih cerkvah pričakovane veselosti in živosti!

Kljub temu pa je vendarle Langus v freskah napredoval. Poznejše freske so lažje in jasnejše, kakor prve. Pa tudi brez ozira na to ima velike zasluge, da je zopet vpeljal freske v naši deželi v času, ko so že izumrle skoro povsodi v Avstriji. Ko so zopet oživele, so bile že plod druge šole. Zato dr. Ilg kratko imenuje Langusa zadnjega baročnega slikarja avstrijskega. ¹⁾ Čeprav torej Langusove freske niso vzorne, jih je vendarle težko doseči, še težje prekositi, kakor se izražajo strokovnjaki.

Oljnate slike Langusove se nahajajo po cerkvah in pri zasebnikih. Vseh skupaj je gotovo lepo število, a niso vse znane. Med temi slikami so najvažnejše oltarne slike, mnogo je tudi portretov, manj pokrajinskih

¹⁾ „Mitteilungen d. Centr. Comm.“ 1884. CXVIII: „den man im gewissen Sinne, in so später Zeit, den letzten Barokmaler Oesterreichs nennen könnte.“ Primeri tudi „Die österr.-ung. Monarchie in Wort und Bild.“ „Kärnten und Krain.“ 1891, str. 471, kjer slično sodi Langusa tudi Iv. Flis.

¹⁾ Ibidem, poročevavec M. S.

²⁾ Kukuljević l. c. str. 216.

slik. Tu navedemo le nekoliko več ali manj znanih slik.

V ljubljanski stolnici je več Langusovih slik. Glavna slika nam kaže sv. Nikolaja, ki kleči v pluvial odet in zroč proti nebu. Spodaj v razburkanem morju ga kličejo na pomoč mornarji. Langus je zadel v tej sliki pravo barvo in luč, zato se dobro vjema z Quaglievimi slikami ob stenah. Vrh stene

slika v kapelici Matere božje. Na listni strani je Langusova slika sv. Janeza Nepomučana. Megleno ozadje moti gledavca, in tudi barve ne napravljajo pravega učinka. Prav čedni sta sličici ob menzi v Zveličarjevi kapelici, predočujoči sv. Alojzija in sv. Katarino Siensko. V kapelici sv. Jurija (sedaj Matere Božje) so tri slike Langusove: sv. Jožef in ob straneh sv. Terezija in sv. Marjeta Kor-

CERKVENI STROP NA ŠMARNI GORI.

MATEJ LANGUS.

nad velikim oltarjem je naslikal Langus s sepijo sliko Kristusovo na platno, ki zastira okno. Dalje je Langusova velika slika svetih Treh kraljev na oltarju presv. Rešnjega Telesa. Na tej sliki se je slikar sam portretiral. Njegova glava gleda z desne strani na prizorišče. Lepa je tudi slika presv. Trojice v kapelici enakega imena. Prav nežna je kopija po Rafaelovi Madoni Folinjski iz l. 1833., ki visi v kapelici Sv. križa. Prej je bila ta

tonska. Za kapelico sv. Barbare je Langus slikal še sv. Joahima in sv. Ano.

V cerkvi sv. Jakoba je slika Marijinega vnebovzetja, ki ima podpis Langusov z letnico 1822. Neverjetno se mi zdi, da bi bila ta lepa slika Langusova, in sicer iz omenjenega leta, torej še preden je odšel v Rim. Ta uganjka bi se dala rešiti le, če je omenjena slika kopija prejšnje Mencingerjeve. V tej cerkvi je ponovil tudi sliko sv. Jakoba

**) Na eni znamenit božjegrobnik podob je njegov portret: ik. Langus pinxit 1836.*

in slikal po isti bandersko sliko, ki se hrani sedaj v „Škofijskem muzeju“.

Za frančiškansko cerkev je slikal Marijino Oznanjenje v velikem oltarju, božji grob,^{*)} sliko sv. Ane, Jezusovega Srca v zakristiji in „Immaculato“ za advent, a to v vodenih barvah.

Uršulinski samostan v Ljubljani hrani sliko sv. Nikolaja iz l. 1822., ki je bila prej v stolnici, in pet osnutkov fresk v stolnici. V obednici je „Kristus na križu“ po Reniju. V cerkvi je njegova „Mater Dolorosa“ iz l. 1854.

Pri sv. Petru v Ljubljani je bila na oltarju do l. 1903. slika Marijinega Srca izpod Langusovega čopiča. Obraz je bil nepravilno risan, barve so bile slabe. Sliko je nadomestil Kastner s svojo, ki se pa kolikor mogoče naslanja na Langusovo.

V muzeju je portret grofa Hohenwarta, župana Hradeckega, Langusov lastni portret, portret njegovega prijatelja Gegenbaura, portret Rafaelov, slika Judite, madone¹⁾, rimske muze in kopija Rafaelove slike, predstavljajoče nedolžnost.

V knezoškofijski palači je slika Jezusa na križu iz l. 1828. Ta slika je posneta po Van Dyku in spada k najboljšim delom Langusovim. Oklepa se precej točno izvirnika, le svetloba krož križa, ovojno krilo in Jezusova glava se razlikujejo od originala.

V fužinskem gradu (Kaltenbrunn) je slika Kristusa na križu in slika, kažoča tirolskega lovca. V Šent Vidu nad Ljubljano in na Dobrovi hranijo za advent „Immaculato“ iz l. 1838. Podobna je bila nad velikim oltarjem pri uršulinkah v Škofji Loki.

Na Preski imajo snemanje s križa in nekaj malih podob, slikanih na les iz l. 1855. Pet teh sličic hrani sedaj „Škofijski muzej“.

Na Bohinjski Beli je Langusovo delo sv. Marjeta. V palači knezoškofa Vidmarja v Kranju so Langusove slike: kopija Schmidtove „Madone“, kopija „Žalostne Matere Božje“ in mal portret knezoškofa Vidmarja. V Kamni gorici sta dve sliki Langusovi: „Marija dobrega sveta“ in „Sv. Jožef“.²⁾ Za

¹⁾ „Argo“ IV, 32.

²⁾ „Zgod. zbornik“ stolp. 678.

Tržič je slikal Langus sv. Jurija in sv. Florijana. Nedavno pogorelo sliko je nadomestil M. Bradaška. V Zapogah je „Sv. Nikolaj“ Langusovo delo, istotako „Sv. Družina“. V frančiškanski cerkvi v Kamniku imajo tri Langusove slike: „Sv. Antona puščavnika“, „Sv. Marjeto Kortonsko“ in za advent „Immaculato“, slikano na les. Za župno cerkev na Vačah je naslikal l. 1850. „Sv. Andreja“, krasno kopijo po Mencingerjevi sliki pri sv. Petru v Ljubljani, „Jezusov Krst“, „Sveto Katarino“ in „Kristusa na križu“ za postni čas.

Na Dolenjskem so Langusove slike na Savi: „Sv. Nikolaj“ iz l. 1845., v Št. Juriju pod Kumom: „Sv. Jurij“, v Mokronogu v velikem oltarju „Sveti Egidij“ iz l. 1823., v grajski kapelici v Klevevžu (Klingenfels): „Immaculata“, v Dobropoljah na velikem oltarju: „Jezus na križu“, poleg njega Marija, Magdalena in sv. Janez; v župni cerkvi Sv. Križa pri Litiji je več Langusovih slik. Na listni strani je glavna slika Matere božje, v gornjem nastavku sv. Petra s petelinom; na evangelijski strani slika sv. opata Gala z grbom rodbine baronov Gall pl. Gallenstein, nekdanjih lastnikov razpadle podpeške graščine; v gornjem nastavku je slika sv. Ane, patronice baronice Marije Ane († 25. januarja 1864).¹⁾

V Brusnicah so tri Langusove slike: „Kristus na križu“, „Marijino vnebovzetje“ in „Sv. Jožef“.

Na Notranjskem so Langusove slike: v Idriji „Sv. Barbara“ iz l. 1829., v Hrenovinah „Sv. Martin“ iz leta 1851., ki je podoben „Sv. Nikolaju“ v stolnici, v Šturijah „Sv. Jurij“ v velikem oltarju in v Rakitni „Najdenje sv. Križa“.

Na Štajerskem je Langus zastopan v Braslovčah. Njegova je „Žalostna M. Božja“ z dvema manjšima slikama.

Na Koroškem imajo v Velikovcu Langusovo sliko sv. Magdalene.

Na Trsatu sta Langusovi dve mali sliki, upodabljajoči Jezusa in Marijo.

L. 1839. je naročil misijonar Frančišek Pirc za Ameriko tri slike: „Sv. Peter oddaja

¹⁾ Poročilo g. kanonika Iv Sajovica.

ključe“, „Sv. Frančišek Ksaver pridiguje“ in „Kristusov krst“.

Tudi zasebniki imajo mnogo Langusovih slik. Njih števila seveda ne moremo določiti.

Gpdč. Marija Langus ima lično sličico svojega očeta, Langusovega brata.

Simon Zupan, župnik na Ježici, hrani iz zapuščine svojega strica, stolnega prošta Josipa Zupana, več Langusovih slik: „Sveto Lucijo“, kopijo Rafaelove „Folinjske madone“, kopijo kropenske „Matere Božje“ (l. 1852.), „Blejsko jezero“ v lahkih barvah in portret Jos. Zupana iz l. 1842.

„Vrtec“ l. 1895., str. 185. je objavil sliko v treh barvah z naslovom „Užaljeni deček“. Pripomniti mi je, da je to podoba slikala Henrika, nečakinja Langusova, in ne Langus sam.

Župnik S. Zupan hrani tudi lepo sliko: „Sirota“. To sliko je posnela l. 1854 Henrika po sliki izpostavljeni na razstavi v reduti. Dobila je dovoljenje, da sme ondi slikati, kadar ni ljudi v razstavi. Ko pride Langus na svojega godu dan s svojega navadnega izprehoda domov, najde na svojem slikarskem stojalu to sliko. „Kaj pa je to?“ vpraša polglasno in prične pazno ogledovati sliko. Za vrati pa je čakala Henrika, skočila urno k stricu, ga objela in mu rekla: „Stric, to sem Vam naredila za god.“ Ginjeno je Langus pripomnil: „Tolike spretnosti nisem pričakoval od tebe.“ Res je slika izborno kopirana.

Odvetnik dr. Štor ima sliko sv. Magdalene. Ekspozit na Bevkah, Anton Vonča, hrani Langusovo „Assumpto“ (kopijo) in „Svetega Antona puščavnika“ iz l. 1854., profesor in kanonik Jos. Smrekar malo sliko sv. Antona puščavnika.

Za markiza Gozzanija je napravil Langus „Immaculato“ za 200 gld. Markiz se je izrazil, da bi v Turinu ne dobil enake za toliko zlatnikov.

‡Slikar Lovro Kapus v Kamni gorici hrani Langusov portret, dalje majhen portret papeža Leona XII. in oljnat osnutek neke svet-

nice ali pa alegorije. V njegovi zbirki je tudi več nariskov, študij za razne svetnike v raznih pozicijah, včasih na enem lističu po trikrat. Na teh študijah se vidi, da so Langusa mnogo truda stale gube na oblekah. Večinoma jih je risal mogočno in živahno, pa tudi nenaravno. Na potezah se vidi, da je Langus hitro risal. Teh listov je okoli dvajset.

Langus je slikal tudi še portrete dekana Tomana, duhovnika Kosmača, Fistra in o. Benvenuta Chrobata. Ta poslednji portret hranijo v frančiškanski knjižnici v Ljubljani.

Vitez Strahl ima v svoji krasni zbirki v Stari Loki osem Langusovih risank iz raznih časov. Med drugimi nariski je tudi Prešeren, kakor ga je objavil Prešernov album.

V Kamni gorici hrani gospa Globočnik roj. Toman jaslice, ki so po pripovedi domačinov Langusovo delo. Vsako leto jih izpostavljajo v znamenju pod Langusovo rojstno hišo. V njegovi rojstni hiši sta njegovo delo dve manjši sliki: „Sv. Filipa Nerija“ in nekega drugega svetnika škofa.¹⁾

Najmanj je Langusovih pokrajinskih slik, kar je tudi umevno. Posebnih naročil zanje Langus ni dobival, in ker je bil z delom vedno preobložen, se ni mogel lotiti te stroke, čeprav je imel zanj gotovo dovolj veselja in sposobnosti. V to panogo spada poleg že prej imenovane slike blejskega jezera tudi še „Pokrajina iz begunjske okolice“, ki je sedaj last ljubljanskega knežškofa dr. Antona Bonaventura Jegliča.

Število Langusovih slik je torej prav znatno, čeprav še niso vse znane. Če sodi Ed. vitez Strahl, da ga je glede števila prekosil Kurz plem. Goldenstein, ki je mnogo slikal na Kranjskem, mu tega ne tajimo, a odločno trdimo, da so Langusove slike zato tudi mnogo boljše.

Iz vsega tega je torej jasno, da je Matej Langus znamenit slikar v naši domovini in velik dobrotnik svojim rojakom s svojimi ustanovami.

¹⁾ Poročilo g. Andreja Zgaga.